

Koulujen erilaiset käytännöt maahanmuuttotastaisten oppilaiden koulupolulla - KIEPPI-toimenpideohjelman loppuraportti

4.4 Äidinkielen ja kirjallisuuden oppimääriin ohjaamisessa ja niiden toteuttamisessa ei mennä aina oppilaan etu edellä

Keskeisiä tuloksia

- S2-oppimäärään ohjaamisessa painottuvat oppilaan opetuskielen taito, väestörekisteriin merkitty äidinkieli ja muut oppilasta koskevat tiedot. Huoltajan tulisi päättää oppimäärästä, mutta se ei aina toteudu.
- Koulujen erilaiset käytännöt, opetusjärjestelyt, resurssit ja henkilöstötilanne vaikuttavat siihen, miten oppilaat ohjautuvat S2-oppimäärään, saavat sen mukaista opetusta ja miten he voivat siirtyä S1-oppimäärään.
- Oppimäärän vaihtoa harkitaan useimmiten oppilaan kielitaidon tason arvioinnin perusteella, mutta säännöllistä opetuskielen osaamisen kartoitusta tehdään kouluissa vaihtelevasti ja eri tavoilla. Oppimäärän vaihtamisen perusteita on selkeytetty opetussuunnitelman perusteissa elokuusta 2026 alkaen.

Suomi toisena kielenä ja kirjallisuus on yksi äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen oppimäärästä. Oppilas voi opiskella oppimäärää, jos hänen äidinkieltensä ei ole suomi, ruotsi tai saame tai hänellä on muutoin monikielinen tausta^[1]. Oppimäärän tarpeen selvittämisessä huomioidaan oppilaan opetuskielen taidon taso ja oppilaan edellytykset opiskella suomen kieltä ja kirjallisuutta tai suomi toisena kielenä ja kirjallisuutta. Huoltaja päättää oppilaan oppimäärästä, mutta oppilas ja huoltaja voivat keskustella tarkoituksenmukaisesta oppimäärästä opettajien kanssa. Oppilaan tulee saada hänelle parhaiten soveltuvan oppimäärän mukaista opetusta. Se on tarkoitus vaihtaa suomen kielen ja kirjallisuuden oppimäärään, kun oppilas on saavuttanut edellytykset sen mukaiseen opiskeluun.¹⁶

Suomi toisena kielenä -opettajan tehtävään kelpoisia ovat äidinkielen ja kirjallisuuden opettajat. Alakoulussa luokanopettaja voi opettaa omalle ja toisen opettajan luokalle suomi toisena kielenä ja kirjallisuus -oppimäärää. Kelpoisuusehdot ovat opetuksen järjestäjien mukaan selkeät ja ne tunnetaan yleisesti hyvin. Niitä jätetään yleensä noudattamatta kelpoisten hakijoiden puutteen takia. Toisaalta osassa alakouluista näin on myös tehty, koska luokanopettajan kelpoisuus on nähty tarkoituksenmukaisena tai luokanopettajan ja laaja-alaisen erityisopettajan kelpoisuus riittävänä. Esille nousee myös taustalla olevana syynä se, että luokanopettajan palkkaus on järjestäjälle halvempaa kuin äidinkielen ja kirjallisuuden opettajan. Oppimäärän

opettajista osa on suorittanut siihen liittyvän opintokokonaisuuden, osa sitä lyhyempiä kokonaisuuksia ja osalla ei ole lainkaan koulutusta S2-opetukseen.³

Opetuksen järjestäjien ja opettajien mukaan S2-oppimäärään ohjaamiseen ovat vaikuttaneet eniten oppilaan opetuskielen taidon taso sekä väestörekisteriin merkitty äidinkieli. Valmistavasta opetuksesta perusopetukseen siirtyvä oppilas ohjataan yleisesti S2-oppimäärään. Useimmiten taustalla on monia eri perusteita, jotka otetaan valinnassa huomioon. Tieto muusta äidinkielestä kuin suomesta tai ruotsista on saattanut olla syy S2-oppimäärään ohjaamiseen, mutta usein ohjaaminen liittyy oppilaan muihin tietoihin, kuten koulunkäyntihistoriaan. Lisäresurssit eivät olleet yhdenkään vastaajan ainoa S2-opetuksen järjestämisperuste, vaikka oppimäärän opetukseen voidaan hakea erillistä valtionavustusta.³

Huoltajan päätös ei ole aina ollut S2-oppimäärään ohjaamiseen taustalla, vaikka huoltaja päättää oppimäärää koskevista valinnoista. Huoltajia kuitenkin kuullaan yleisesti oppimäärää koskevaa päätöstä tehdessä ja esimerkiksi osana oppilaan kielitaidon tason arviointia. Yksittäisissä tapauksissa oppimäärän valinnassa on ollut huoltajan kanssa erimielisyyksiä. Niiden taustalla on yleisimmin ollut pelko leimaavasta tai syrjivästä ”S2-statuksesta” ja sen vaikutuksista lapsen tai nuoren tulevaisuuden koulutusmahdollisuuksiin. Huoltajille on voinut olla epäselvää, mitä S2-opetus tarkoittaa, he ovat sekoittaneet sen tukitoimiin, ”heikkolahjaisuuteen”, muuhun leimaavaan statukseen tai heillä on ollut erilainen käsitys lapsen osaamisen tasosta kuin koululla tai opettajilla. Huoltajia on myös saattanut huolestuttaa oppimäärän vaikutus oppilaan tulevaisuuden koulutusmahdollisuuksiin.³

S2-opetukseen ohjaavan kielitaidon arvioi tavallisesti S2-opettaja tai erityisopettaja. Arvio tehdään yleensä yhteistyönä erityisopettajan ja luokanopettajan kesken tai S2-opettajan ja äidinkielen ja kirjallisuuden opettajan tai luokanopettajan kanssa. Osa opettajista käyttää kielitaidon arvioinnin tukena itse laatimiaan tai valmiita testejä, joita hyödynnetään tarpeen mukaan opettajan havaintojen lisäksi.³ Säännöllistä opetuskielen osaamista kartoitetaan kouluissa vaihtelevasti, ja siihen on myös osassa kouluissa huonot mahdollisuudet⁶. Yksittäiset opetuksen järjestäjät tuovat esille huolen siitä, että S2-opetukseen ohjautumista voidaan perustella oppilaan tuen tarpeella oppimäärän pedagogisen tarkoituksenmukaisuuden sijaan³. Oppimisen ja koulunkäynnin tuen tarve ei kuitenkaan saisi olla peruste S2-opetukseen ohjautumiseen.

Osassa kouluista tuen piiriin kuuluvat oppilaat eivät saa erillistä S2-opetusta, sillä erityisopettajan on linjattu vastaavan opetuksesta. Monet S2-opettajat kokevat siitä huolimatta, että nämä oppilaat hyötyisivät siitä.³ Toisaalta oppiaineen arvoa tai tarkoitusta ei opetushenkilöstön mukaan aina tiedosteta: se on saatettu yhdistää erityisopetukseen tai sen on oletettu olevan tukitoimi⁶. Osa opetuksen järjestäjistä on ajatellut, että esimerkiksi valmistava opetus on sama asia kuin S2-opetus tai toisen sukupolven maahanmuuttotilastaiset oppilaat on rajattu pois sen valtionavustuksen piiristä³.

S2-opetusta toteutetaan yleisimmin erillisessä ryhmässä. Erillisessä ryhmässä opiskelemista perustellaan yleensä oppilaan kielitaidolla, juuri Suomessa koulunsa aloittaneiden oppilaiden opetuksen tarpeella sekä riittävän tuen tarjoamisella omassa ryhmässä. Toiseksi yleisin opetusmuoto on yhdistelmä, jossa opetus toteutuu sekä erillisessä ryhmässä että integroituna S1-opetukseen.³ Osa oppilaista opiskelee S2-oppimäärästä huolimatta pelkästään suomen kieli ja kirjallisuus -oppimäärän opetuksessa. Oppimäärän vaihto ei ole aina mahdollista esimerkiksi oppilaiden vähäisen määrän vuoksi. Osassa kouluissa integroitua opetusta järjestetään samanaikaisopetuksena, jolloin S1- ja S2-opettaja opettavat ryhmiä yhdessä. Koulujen lukujärjestykset eivät osassa kouluissa mahdollista erillisten S2-ryhmien muodostamista. Samasta syystä oppilailla ei ole aina mahdollisuutta osallistua suomen kielen ja kirjallisuuden tunneille kielitaidon kehittymisen myötä.^{3,6} Oppimäärän vaihtoa harkitaan opetuksen järjestäjien mukaan useimmiten oppilaan kielitaidon tason arvioinnin perusteella³. Elokuussa 2026 voimaan tullessa opetussuunnitelman perusteiden muutoksessa on selkeytetty, millä perusteella oppilas siirtyy suomi toisena kielenä -oppimäärästä suomen kieli ja kirjallisuus -oppimäärään, ja miten siirtymistä tuetaan¹³.

Suurin osa opetuksen järjestäjistä arvioi tuntevansa hyvin oppimäärän järjestämistä koskevat ohjeistukset ja opetussuunnitelman perusteiden määräykset³. He myös ymmärtävät sen merkityksen hyvin, mutta sen toteuttamiseen on osalla heikot edellytykset⁶. Osa opetuksen järjestäjistä ei tarjoa S2-opetusta, koska heillä ei ole siihen opettajaa. Opettajien mukaan yleisiä syitä opetuksen tarjoamattomuuteen ovat opetuksen järjestäjän linjaukset, resurssit, lukujärjestystekniset seikat sekä huoltajien tai oppilaiden oma vastustus. Joissain tapauksissa väestörekisteriin merkitty opetuskieli äidinkielenä tai Suomi syntymämaana ovat olleet esteenä sille, että maahanmuuttotustainen oppilas voisi osallistua S2-opetukseen. Niistä ei voi aina päätellä oppilaan todellista osaamista, jolloin S2-opetukselle voi silti olla tarvetta. Opettajat nostavat esille myös resurssipulan, jonka vuoksi kouluissa on tehty valintoja siitä, kenelle opetusta tarjotaan ja kuinka paljon opetusta järjestetään. Osa opetuksen järjestäjistä on nostanut esille tarpeen yhdenmukaistaa ja saada yhdenvertaiset käytännöt S2-opetukseen.³

Pienten oppilasmäärien vuoksi korkeatasoisen S2-opetuksen tarjoaminen voi olla haaste. Opetuksen nykyistä parempi saavutettavuus nousee opetuksen järjestäjiltä yhdeksi ratkaisuksi siihen, miten maahanmuuttotaistaisten oppilaiden opetuskielen oppimista, kotoutumista ja osallisuutta voitaisiin tukea.³ Toimenpideohjelman ohjausryhmä suosittelee myös S2-oppimäärän opetuksen järjestämistä säädettäväksi velvoittavaksi sitä tarvitseville oppilaille (ks. liite 2).

1: 1.8.2026 alkaen: jos oppilas tarvitsee vielä opetuskielen peruskielitaidon vahvistamista tai jos oppilaalla ei ole vielä edellytyksiä suomen kieli ja kirjallisuus -oppimäärän opiskeluun. Loppuraportin aineisto on kuitenkin kerätty edellisen opetussuunnitelman aikaan.